

MRF 2026.4

EU-Domstolens dom af 16. april 2026, 5. afd., sag C-58/24, Drumakilla

Ikke i modstrid med EU-retten at fastsætte en søgsmålsfrist på tre måneder for at prøve dispensation efter habitatdirektivets art. 16 fra beskyttelsen efter art. 12 af flagermus for et byggeprojekt, selv om art. 16-dispensationen er meddelt, inden der er søgt om byggetilladelse og VVM-screening, forudsat at dette ikke er i strid med effektivitets- eller ækvivalensprincipperne.

Sagen omhandlede et projekt med opførelse af nye boliger i det tidligere karmeliterkloster i Dalgany. Forud for ansøgning om byggetilladelse ansøgte bygherren om tilladelse til at fravige beskyttelsen af flagermus (bilag IV-art) efter de irske regler for gennemførelse af habitatdirektivets art. 16. I juli 2020 fik bygherren tilladelse efter art. 16 (art. 16-tilladelsen) til at fravige beskyttelsen af flagermus på nærmere vilkår. I oktober 2020 indgav bygherren ansøgning om byggetilladelse og VVM-screening og vedlagde art. 16-tilladelsen. I februar 2021 meddelte de irske myndigheder byggetilladelse, idet myndighederne vurderede, at projektet ikke krævede miljøkonsekvensrapport og VVM-tilladelse. I marts 2021 anlagde en række lokale beboere sag ved de irske domstole med påstand om annullation af byggetilladelsen og tilladelsen til at fravige beskyttelsen af flagermus. Dette førte til, at den irske domstol i april 2021 tillagde sagsanlægget opsættende virkning, så anlægsarbejderne blev udsat, men i juli 2023 afviste den irske domstol at annullere byggetilladelsen. Spørgsmålet om annullation af art. 16-tilladelsen fra 2020 førte til en præjudiciel forelæggelse, idet den irske domstol var i tvivl om, hvorvidt de irske regler om tre måneders søgsmålsfrist for prøvelse af tilladelsen var i strid med VVM-direktivets art. 11, Århuskonventionens art. 9(2) eller chartrets art. 47. EU-Domstolen lagde til grund, at art. 16-tilladelsen var meddelt af en anden myndighed end den myndighed, der foretog VVM-screening og meddelte byggetilladelse, og at det følger af sag C-463/20 (**MRF 2022.11**), at der ikke kan meddeles VVM-tilladelse, efter at der meddelt art. 16-tilladelse af en anden myndighed, men at art. 16-tilladelsen i disse tilfælde omvendt ikke må foregribe den samlede VVM-vurdering (præmis 26-28). Videre fastslog EU-Domstolen, at det følger af VVM-direktivets art. 11 og Århus-konventionens art. 9(3), at en art. 16-tilladelse til et projekt, der er omfattet af VVM-direktivet skal kunne prøves af

den berørte offentlighed, men at EU-retten ikke kræver, at søgsmålsfristen for art. 16-tilladelsen først begynder at løbe, når VVM-tilladelsen er meddelt, når dette ikke er i modstrid med effektivitets- og ækvivalensprincipperne. EU-Domstolen bemærkede, at en særskilt søgsmålsfrist på tre måneder for art. 16-tilladelsen, og inden VVM-tilladelsesproceduren er afsluttet, ikke er af en sådan art, at fristen er i modstrid med effektivitetsprincippet (præmis 40) og bemærkede herefter i præmis 43: ”En isoleret anfægtelse af en afgørelse om fravigelse, inden tilladelsesproceduren er afsluttet, kan ganske vist kræve en vis koordinering imellem de kompetente administrative og retslige myndigheder med henblik på at sikre dels, at den myndighed, der har beføjelse til at tillade et projekt som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra a), tager behørigt hensyn til de delvurderinger, der allerede har været genstand for en retslig prøvelse, dels at afgørelsen om tilladelse som omhandlet i VVM direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), kan gøres til genstand for en domstolsprøvelse. Denne omstændighed indebærer imidlertid ikke i sig selv, at effektivitetsprincippet er tilsidesat, da både foreneligheden af afgørelsen om fravigelse i henhold til habitatdirektivets artikel 16 og afgørelsen om tilladelse som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), [...] kan anfægtes af den berørte offentlighed”. Den omstændighed, at den berørte offentlighed ikke var underrettet om art. 16-tilladelsen var ikke i sig selv i modstrid med søgsmålsfristen, når søgsmålsfristen først begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor sagsøgerne fik kendskab til afgørelsen (præmis 49). EU-Domstolen konkluderede herefter, at det ikke er i modstrid med EU-retten at fastsætte en søgsmålsfrist på tre måneder for at prøve art. 16-tilladelser for projekter omfattet af proceduren for tilladelser i VVM-direktivets art. 1, stk. 2, litra a), forudsat at reglen ikke er i modstrid med effektivitets- og ækvivalensprincipperne.

Kommentar: Dommen vedrører en sag, hvor VVM-screeningsafgørelsen blev truffet af en anden myndighed, end den myndighed, som meddelte art. 16-tilladelsen til at fravige beskyttelsen af bilag IV-arter, men vedrørte ikke en sag, hvor der var meddelt VVM-tilladelse. Om EU-Domstolen helt har forstået denne forskel, kan man blive i tvivl om, som det fremgår af præmis 43, mens det omvendt er tydeligt, at den irske domstol har forstået forskellen. Den irske domstols spørgsmål vedrørte således projekter omfattet af VVM-direktivets art. 1(2)(a), dvs. alle projekter omfattet af VVM-direktivet, og ikke kun projekter, hvor der meddeles VVM-tilladelse, og det er også dette EU-Domstolen besvarer. Men EU-Domstolens vurderinger og begrundelser knytter sig til projekter omfattet af art. 1(2)(c), dvs. projekter, der har fået en VVM-tilladelse. Forskellen er væsentlig, fordi en VVM-screeningsafgørelse netop ikke er en tilladelse, men en afgørelse om, hvorvidt projektet kræver en VVM-tilladelse, og der derfor skal udarbejdes en miljøkonsekvensrapport. Forløbet i sagen var således, at efter der var meddelt art. 16-tilladelse af en irsk myndighed, ansøgte bygherren om byggetilladelse og VVM-screeningsafgørelse hos en anden myndighed, der herefter uprøvet lagde art. 16-tilladelsen til grund. Efter dommen er dette ikke i modstrid med VVM-direktivet, hvilket er vanskeligt at forene med EU-Domstolens domme i sag C-463/20 (**MRF 2022.11**), og i sag C-166/22 (**MRF 2023.101**), der synes at forudsætte, at art. 16-tilladelser indicerer, at projektet har så væsentlige virkninger, at projektet kræver VVM-tilladelse, og at der kan ske prøvelse af en tidligere art. 16-tilladelse i forbindelse med en prøvelse af VVM-tilladelsen. I forhold til dansk ret bekræfter dommen, at tilladelse til at fravige beskyttelsen af bilag IV-arter efter habitatdirektivets art. 12 (naturbeskyttelseslovens § 29 a og habitatbekendtgørelsens § 10) skal være afgjort inden eller samtidig med VVM-tilladelsen, men dommen forudsætter tilsyneladende også, at art. 16-tilladelsen skal være meddelt inden VVM-screeningen, når den kompetente myndighed for VVM-screeningen er en anden, end den myndighed, der meddeler art. 16-tilladelse, og at VVM-myndigheden uprøvet skal lægge art. 16-tilladelsen til grund. I forhold til habitatbekendtgørelsen gør dette normalt ingen forskel, da tilladelser til at fravige beskyttelsen af bilag IV-arters yngle og rastepladser efter dansk ret meddeles af samme myndighed, som foretager VVM-screeningen og meddeler tilladelser efter de i habitatbekendtgørelsens §§ 7 og 8 anførte lovbestemmelser.

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

16. april 2026 *

»Præjudiciel forelæggelse – miljø – direktiv 92/43/EØF – bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter – artikel 12 – streng beskyttelsesordning for visse dyrearter – artikel 16 – afgørelse om fravigelse indrømmet forud for en ansøgning om byggetilladelse til et projekt som omhandlet i direktiv 2011/92/EU – artikel 11 – Århuskonventionen – artikel 9 – procesautonomi – ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet – afgørelse om fravigelse, der kan kvalificeres som en selvstændig retsakt – procedureregler, der fastsætter en frist på tre måneder for at anmode om annullation af en tilladelse til fravigelse«

I sag C-58/24,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af High Court (ret i første instans, Irland) ved afgørelse af 21. december 2023, indgået til Domstolen den 26. januar 2024, i sagen

NE,

MY,

HJ,

XF,

WB,

UV,

VK,

JU,

RJ,

DZ

mod

An Coimisiún Pleanála, tidligere An Bord Pleanála,

* Processprog: engelsk.

Minister for Housing, Local Government and Heritage,

Irland,

Attorney General,

procesdeltager:

Drumakilla Limited,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, M.L. Arastey Sahún, og dommerne J. Passer (refererende dommer), E. Regan, D. Gratsias og B. Smulders,

generaladvokat: L. Medina,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

- NE, MY, HJ, XF, WB, UV, VK, JU, RJ og DZ ved N. Steen, SC, J. Kenny, BL, og solicitor F. Logue,
- Minister for Housing, Local Government and Heritage, Irland og Attorney General ved Chief State Solicitor M. Browne, A. Burke og A. Joyce samt B. Slattery, som befuldmægtigede, bistået af D. Browne, SC, og J. Fitzsimons, SC,
- Europa-Kommissionen ved D. Milanowska, M. Noll-Ehlers og N. Ruiz García, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 11. september 2025,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af bl.a. artikel 16, stk. 1, i Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter (EFT 1992, L 206, s. 7, herefter »habitatdirektivet«) og af artikel 11 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (EUT 2012, L 26, s. 1), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/52/EU af 16. april 2014 (EUT 2014, L 124, s. 1) (herefter »VVM-direktivet«).

- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem på den ene side en række fysiske personer og på den anden side An Coimisiún Pleanála, tidligere An Bord Pleanála (planstyrelsen, Irland), Minister for Housing, Local Government and Heritage (ministeren for boliger, lokalforvaltning og kulturarv, Irland), Irland og Attorney General (statsadvokaten, Irland) vedrørende lovligheden af en tilladelse til fravigelse, der er indrømmet Drumakilla Limited (herefter »bygherren«) forud for en ansøgning om byggetilladelse til opførelse af boliger.

Retsforskrifter

Folkeretten

- 3 Artikel 9 i konventionen om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet, der blev undertegnet i Århus den 25. juni 1998 og godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2005/370/EF af 17. februar 2005 (EUT 2005, L 124, s. 1, herefter »Århuskonventionen«), bestemmer følgende i stk. 2, 3 og 5:

»2. Hver part sikrer, inden for rammerne af dens nationale lovgivning, at medlemmer af den berørte offentlighed:

a) som har tilstrækkelig interesse, eller, alternativt,

b) hvis en parts administrative regler stiller krav herom, som hævder, at en rettighed er krænket,

har adgang til ved en domstol og/eller et andet ved lov etableret uafhængigt og upartisk organ at få prøvet den materielle og processuelle lovlighed af enhver afgørelse, handling eller undladelse, der er omfattet af bestemmelserne i artikel 6 og, hvor der er hjemmel i national ret og, med forbehold for stk. 3 nedenfor, af andre relevante bestemmelser i denne konvention.

Hvad der udgør tilstrækkelig interesse eller en krænkelse af en rettighed fastsættes i overensstemmelse med kravene i national ret og i overensstemmelse med det mål at give den berørte offentlighed vid adgang til klage og domstolsprøvelse inden for rammerne af denne konvention. Med henblik herpå skal den interesse, som en hvilken som helst ikke-statslig organisation, der opfylder de krav, der er fastsat i artikel 2, stk. 5, måtte have, anses for at være tilstrækkelig i relation til formålet med litra a) ovenfor. Sådanne organisationer skal også anses for at have rettigheder, der kan krænkes med henblik på formålet med litra b) ovenfor.

Bestemmelserne i dette stk. 2 udelukker ikke muligheden for foreløbig prøvelse ved en administrativ myndighed og påvirker ikke krav om udtømmning af administrative klagemuligheder forinden sagen påklages eller indbringes for domstolen, hvor et sådant krav måtte eksistere efter national ret.

3. I tillæg til og med forbehold for procedurerne om prøvelse efter stk. 1 og 2 ovenfor, sikrer hver part, at medlemmer af offentligheden, der opfylder eventuelle kriterier i national ret, har adgang til administrative eller retslige procedurer for at anfægte private personers og offentlige myndigheders handlinger og undladelser, der er i strid med de bestemmelser i national ret, der vedrører miljøet.

[...]

5. Med henblik på at fremme effektiviteten af bestemmelserne i denne artikel sikrer hver part, at offentligheden informeres om adgangen til administrativ og retslig prøvelse og overvejer etableringen af passende støtteordninger til at fjerne eller reducere finansielle og andre barrierer for adgangen til klage og domstolsprøvelse.«

EU-retten

Habitatdirektivet

4 Habitatdirektivets artikel 12 fastsætter følgende:

»1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger til at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag IV, litra a), med forbud mod:

[...]

b) forsætlig forstyrrelse af disse arter, i særdeleshed i perioder, hvor dyrene yngler, udviser yngelpleje, overvintrer eller vandrer

[...]

d) beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

[...]«

5 Dette direktivs artikel 16, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Hvis der ikke findes nogen anden brugbar løsning, og fravigelsen ikke hindrer opretholdelse af den pågældende bestands bevaringsstatus i dens naturlige udbredelsesområde, kan medlemsstaterne fravige bestemmelserne i artikel 12, 13, 14 og 15, litra a) og b):

a) for at beskytte vilde dyr og planter og bevare naturtyperne

[...]«

VVM-direktivet

6 VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, er affattet således:

»I dette direktiv forstås ved:

a) »projekt«:

- gennemførelse af anlægsarbejder eller andre installationer eller arbejder
- andre indgreb i det naturlige miljø eller i landskaber, herunder sådanne, der tager sigte på udnyttelse af ressourcer i undergrunden

[...]

- c) »tilladelse«: afgørelse fra den eller de kompetente myndighed(er), som giver bygherren ret til at gennemføre projektet

[...]

- g) »miljøkonsekvensvurdering«: en proces bestående af:
- i) bygherrens udfærdigelse af en miljøkonsekvensvurderingsrapport, jf. artikel 5, stk. 1 og 2
 - ii) gennemførelse af høringer, jf. artikel 6 og, hvis det er relevant, artikel 7
 - iii) den kompetente myndigheds undersøgelse af de i miljøkonsekvensvurderingsrapporten fremlagte oplysninger og eventuelle supplerende oplysninger, som bygherren om nødvendigt har fremlagt i overensstemmelse med artikel 5, stk. 3, samt af eventuelle relevante oplysninger modtaget via høringer i henhold til artikel 6 og 7
 - iv) den kompetente myndigheds begrundede konklusion om et projekts væsentlige indvirkninger på miljøet under hensyntagen til resultaterne af den i nr. iii) omhandlede undersøgelse og, i givet fald, dens egen supplerende undersøgelse, og
 - v) indarbejdelse af den kompetente myndigheds begrundede konklusion i alle de i artikel 8a omhandlede afgørelser.«

7 Dette direktivs artikel 2, stk. 1, fastsætter følgende:

»Medlemsstaterne vedtager de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at projekter, der bl.a. på grund af deres art, dimensioner eller placering kan forventes at få væsentlige indvirkninger på miljøet, undergives et krav om tilladelse og en vurdering af deres indvirkninger på miljøet, inden der gives tilladelse. Disse projekter er defineret i artikel 4.«

8 Nævnte direktivs artikel 4, stk. 2 og 5, bestemmer følgende:

»2. Med forbehold af artikel 2, stk. 4, skal medlemsstaterne afgøre, om projektet skal vurderes i henhold til artikel 5-10, for projekter, der er opført i bilag II. Medlemsstaterne skal foretage denne afgørelse ved hjælp af:

- a) en undersøgelse i hvert enkelt tilfælde, eller
- b) tærskelværdier eller kriterier fastsat af medlemsstaten.

Medlemsstaterne kan beslutte at anvende begge de i litra a) og b) nævnte procedurer.

[...]

5. Den kompetente myndighed træffer sin afgørelse på grundlag af de oplysninger, som bygherren har fremlagt i overensstemmelse med stk. 4, og, om relevant, under hensyntagen til resultaterne af foreløbig kontrol eller vurderinger af indvirkningen på miljøet, der er foretaget i medfør af anden EU-lovgivning end dette direktiv. Afgørelsen skal gøres offentlig tilgængelig, og:

- a) hvis det besluttes, at det er nødvendigt med en miljøkonsekvensvurdering, anføre hovedårsagerne til, at der kræves en sådan vurdering, med henvisning til de i bilag III opførte relevante kriterier, eller

b) hvis det besluttes, at det ikke er nødvendigt med en miljøkonsekvensvurdering, anføre hovedårsagerne til ikke at kræve en sådan vurdering med henvisning til de i bilag III opførte relevante kriterier, og, såfremt bygherren har fremlagt dem, anføre særkender ved projektet og/eller anføre, hvilke foranstaltninger der påtænkes truffet for at undgå eller forebygge, hvad der ellers kunne have været væsentlige skadelige indvirkninger på miljøet.«

9 Samme direktivs artikel 11 er affattet som følger:

»1. Medlemsstaterne sikrer inden for rammerne af deres relevante nationale lovgivning, at medlemmerne af den berørte offentlighed:

a) som har tilstrækkelig interesse, eller

b) som gør gældende at en rettighed er krænkede, når dette er en forudsætning i henhold til en medlemsstats forvaltningsretlige regler,

har adgang til ved en domstol eller et andet uafhængigt og upartisk ved lov nedsat organ at få prøvet den materielle og processuelle lovlighed af enhver afgørelse, handling eller undladelse, der er omfattet af dette direktivs bestemmelser om offentlig deltagelse.

2. Medlemsstaterne afgør, på hvilket stadium der kan rejses indsigelse mod afgørelser, handlinger eller undladelser.

[...]

5. Med henblik på at gøre bestemmelserne i denne artikel mere effektive sikrer medlemsstaterne, at praktiske oplysninger om adgang til klage- og domstolsprøvelse stilles til rådighed for offentligheden.«

Irsk ret

Regulations 2011

10 Regulation 51 i European Communities (Birds and Natural Habitats) Regulations 2011 (Regulations 2011 om gennemførelse af De Europæiske Fællesskabers habitatdirektiv og fugledirektiv) (herefter »Regulations 2011«) fastsætter følgende i stk. 2:

»Uanset en eventuel retlig eller anden tilladelse, som er givet af en offentlig myndighed til en person, eller som en person er i besiddelse af, undtagen i medfør af en fravigelse tilladt af ministeren i henhold til Regulation 54, gør en person, der, for så vidt angår de arter, der er omhandlet i bilag 1, del 1,

[...]

b) forsætligt forstyrrer disse arter, i særdeleshed i perioder, hvor dyrene yngler, udviser yngelpleje, overvintrer eller vandrer

[...]

d) beskadiger eller ødelægger et sådant dyrs yngle- eller rasteområde, [...]

[...]

sig skyldig i en overtrædelse.«

11 Regulation 54 i Regulations 2011 bestemmer følgende:

»(1) Enhver kan indgive ansøgning til ministeren eller den minister eller de regeringsministre, der har ansvaret for de fiskearter, der er omhandlet i bilag 1, del 2, om tilladelse til at fravige overholdelsen af kravene i henhold til Regulation 51, 52 og 53.

(2) Hvis der ikke findes nogen anden brugbar løsning, og fravigelsen ikke hindrer opretholdelse af en gunstig bevaringsstatus for bestande af de arter, der er omhandlet i [habitatdirektivet], i deres naturlige udbredelsesområde, kan ministeren eller den minister eller de regeringsministre, der har ansvaret for de fiskearter, der er omhandlet i bilag 4, meddele en eller flere personer tilladelse til en sådan fravigelse

(a) for at beskytte vilde dyr og planter og bevare naturtyperne

[...]

(c) af hensyn til den offentlige sundhed og sikkerhed eller af andre bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social og økonomisk art, og af hensyn til væsentlige gavnlige virkninger på miljøet

[...]

(3) For fravigelser, der tillades i henhold til stk. 2, gælder de betingelser, forbehold, begrænsninger eller krav, som ministeren finder hensigtsmæssige.

(4) Alle betingelser, forbehold, begrænsninger eller krav, der gælder for en fravigelse, der tillades i henhold til stk. 2, skal være angivet i tilladelsen.

[...]«

RSC

12 Order 84, rule 21, i Rules of the Superior Courts (procesreglement for de højere retsinstanser) i den affattelse, der finder anvendelse på hovedsagen (herefter »RSC«), fastsætter følgende:

»(1) En anmodning om retslig prøvelse skal indgives inden for en frist på tre måneder regnet fra den dato, hvor grundene til anmodningen første gang opstod.

(2) Såfremt der anmodes om en prøvelse af en dom, en kendelse, en strafudmåling eller en anden proceduremæssig retsakt, skal den dato, hvor grundlaget for anmodningen første gang opstod, anses for at være datoen for den pågældende dom, kendelse, strafudmåling eller proceduremæssige retsakt.

(3) Uanset sub-rule (1) kan domstolen efter begæring forlænge fristen for indgivelse af en anmodning om domstolsprøvelse, men den forlænger kun fristen, hvis den finder det godtgjort, at

- (a) der er en gyldig og tilstrækkelig grund hertil, og
- (b) de omstændigheder, der førte til, at anmodningen ikke blev indgivet inden for den frist, der er omhandlet i sub-rule (1), enten
 - (i) var uden for den begærende parts kontrol, eller
 - (ii) ikke med rimelighed kunne have været forudset af den begærende part.

(4) Ved vurderingen af, om der foreligger en gyldig og tilstrækkelig grund i henhold til sub-rule (3), kan domstolen tage hensyn til den virkning, som en forlængelse af den frist, der er fastsat i denne sub-rule, kan have på en sagsøgt eller en tredjemand.

(5) En anmodning om forlængelse i henhold til sub-rule (3) skal understøttes af en erklæring på tro og love fra eller på vegne af sagsøgeren, hvori der redegøres for grundene til, at den pågældende ikke har indgivet anmodningen om domstolsprøvelse inden for den frist, der er fastsat i reglen i sub-rule (1), og hvori alle de omstændigheder, der påberåbes til støtte for disse grunde, er anført.

[...]«

Loven om planlægning og udvikling,

- 13 Section 50 i Planning and Development Act 2000 (lov af 2000 om planlægning og udvikling) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, med overskriften »Domstolsprøvelse af anmodninger, klager, forelæggelser og andre spørgsmål« bestemmer følgende i subsection (6) og (8):

»(6) Med forbehold af subsection (8) skal en anmodning om tilladelse til at anmode om domstolsprøvelse [...] af en afgørelse eller en anden retsakt, som subsection (2)(a), finder anvendelse på, indgives senest otte uger efter datoen for afgørelsen eller fra den dato, hvor planlægningsmyndigheden, den lokale myndighed eller [An Coimisiun Pleanala (planstyrelsen)] alt efter omstændighederne, har truffet afgørelsen.

[...]

(8) High Court [(ret i første instans, Irland)] kan forlænge den frist, der er fastsat i subsection (6) eller (7), inden for hvilken den anmodning om tilladelse, der er omhandlet i denne subsection, kan indgives, men alene hvis den finder det godtgjort, at

- (a) der er gyldige og tilstrækkelige grunde hertil, og
- (b) de omstændigheder, der førte til, at der ikke blev anmodet om tilladelse inden for den fastsatte frist, ikke kan tilskrives sagsøgeren.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 14 Twisten i hovedsagen vedrører et projekt om opførelse af beboelseseenheder i det tidligere karmeliterkloster i Delgany, der er beliggende i County Wicklow (Irland).
- 15 Forud for en ansøgning om byggetilladelse til dette projekt indgav bygherren den 17. januar 2020 i henhold til Regulation 54 i Regulations 2011 en ansøgning til de kompetente myndigheder om tilladelse til fravigelse vedrørende flagermus, der er en strengt beskyttet dyreart i henhold til bilag IV til habitatdirektivet. Den 4. marts 2020 fik han tilladelsen. Den 21. juli 2020 fik han en revideret tilladelse til fravigelse (herefter »tilladelsen til fravigelse«), der blev meddelt, efter at han havde ansøgt om, at langørede brunflagermus blev medtaget i ansøgningen.
- 16 Den 21. oktober 2020 indgav bygherren en ansøgning om byggetilladelse. Ansøgningen var ledsaget af en foreløbig rapport om nødvendigheden af at foretage en miljøkonsekvensvurdering. Tilladelsen til fravigelse blev vedlagt som bilag til ansøgningen.
- 17 Den 15. februar 2021 udstedte planstyrelsen byggetilladelsen efter at have konkluderet, at det foreslåede projekt, henset til lokalitetens art og placering, ikke ville have væsentlige indvirkninger på miljøet.
- 18 Den 25. marts 2021 blev der anlagt sag med påstand om annulation af afgørelsen om udstedelse af byggetilladelsen og af tilladelsen til fravigelse.
- 19 Den 19. april 2021 gav High Court (ret i første instans), der er den forelæggende ret, tilladelse til retslig prøvelse og anordnede udsættelse af de arbejder, der var genstand for byggetilladelsen.
- 20 Ved afgørelse af den 5. juli 2023 gav den forelæggende ret ikke medhold i påstanden om annulation af afgørelsen om udstedelse af byggetilladelsen og udsatte behandlingen af tilladelsen til fravigelse. Den præciserede i denne henseende, at sagsøgerne i hovedsagen ikke havde anfægtet denne tilladelse til fravigelse til støtte for deres søgsmål til prøvelse af afgørelsen om udstedelse af byggetilladelsen, og at søgsmålet derfor blev afvist, selv om anfægtelsen af den nævnte tilladelse til fravigelse fortsat var under behandling.
- 21 Hvad angår påstanden om annulation af tilladelsen til fravigelse har den forelæggende ret for det første konstateret, at selv om denne tilladelse udelukker, at der findes andre passende løsninger i forhold til indrømmelsen af fravigelsen, fremgår det ikke af sagsakterne, at andre løsninger, der har mindre indvirkning på strengt beskyttede arter, eller endda en løsning, der går ud på ikke at give tilladelsen, blevet overvejet. Den har for det andet anført, at det fremgår af den nævnte tilladelse, at den er indrømmet af hensyn til beskyttelsen af de berørte arter. Ifølge den forelæggende ret er denne konklusion imidlertid åbenbart urimelig eller endog absurd i det foreliggende tilfælde.
- 22 Den forelæggende ret har imidlertid anført, at for så vidt som en tilladelse til fravigelse i henhold til artikel 54 i Regulations 2011 i irsk ret ikke udgør en foreløbig afgørelse, men derimod en særskilt afgørelse om sagens realitet, skal en sådan tilladelse anfægtes individuelt inden for den lovbestemte frist på tre måneder, der i det foreliggende tilfælde er fastsat i RSC's Order 84, rule 21. Denne frist løber principielt fra den dato, hvor fravigelsen blev indrømmet. Den forelæggende ret har ikke desto mindre præciseret, at beføjelsen til at forlænge samme frist, der er fastsat i RSC's Order 84, rule 21, sub-rule (3), kan og skal udøves på en sådan måde, at fristen begynder at løbe fra datoen, hvor sagsøgeren havde eller med rimelighed kunne have fået kendskab til den anfægtede

afgørelse. I denne henseende har den forelæggende ret anført, at denne dato i det foreliggende tilfælde er datoen for indgivelsen af ansøgningen om byggetilladelse, hvortil er vedlagt et bilag med bl.a. den pågældende tilladelse til fravigelse, og at sagsøgerne i hovedsagen ikke har anfægtet denne fravigelse inden for en frist på tre måneder regnet fra den omhandlede dato.

- 23 Den forelæggende ret har heraf konkluderet, at søgsmålet, for så vidt som det vedrører en annullation af tilladelsen til fravigelse, er for sent anlagt og derfor skal afvises, medmindre en EU-retlig regel tilsiger et andet resultat. Denne ret er tilbøjelig til at mene, at en sådan regel ikke findes, men at denne holdning ikke synes at være hævet over enhver tvivl, og at det derfor er hensigtsmæssigt at forelægge spørgsmålet for Domstolen.
- 24 På denne baggrund har High Court (ret i første instans) besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
 - »1) Indebærer [VVM-direktivets] artikel 11 [...], sammenholdt med princippet om vid adgang til klage og domstolsprøvelse i henhold til Århuskonventionens artikel 9, stk. 2, i en sag, hvor et projekt som omhandlet i [VVM-direktivets] artikel 1, stk. 2, litra a), [...] som er genstand for en ansøgning om byggetilladelse (»den primære tilladelse«), ikke kan gennemføres, før bygherren har opnået en anden tilladelse (»den sekundære tilladelse«), og hvor den myndighed, der har kompetence til at meddele den primære tilladelse til et sådant projekt, bevarer muligheden for at vurdere projektets indvirkninger på miljøet strengere, end dette skete i den sekundære tilladelse, at en sådan sekundær tilladelse (hvis den udstedes før den primære tilladelse) skal [anses for] omfattet af byggetilladelsesproceduren i forbindelse med andre formål end de spørgsmål, der skal undersøges eller vurderes i henhold til [VVM-direktivet], enten generelt eller i tilfælde, hvor den sekundære tilladelse er en afgørelse, der er vedtaget i henhold til [habitatdirektivets] artikel 16, stk. 1, [...] og hvorved en bygherre indrømmes tilladelse til at fravige de gældende foranstaltninger på området for beskyttelse af arter med henblik på at gennemføre projektet?
 - 2) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende, indebærer [VVM-direktivets] artikel 11 [...], sammenholdt med princippet om vid adgang til klage og domstolsprøvelse i henhold til Århuskonventionens artikel 9, stk. 2, da, at nationale regler om den dato, hvor fristen for at anfægte gyldigheden af en afgørelse, der er vedtaget i henhold til [habitatdirektivets] artikel 16, stk. 1, [...] (»den primære tilladelse«), begynder at løbe, skal fortolkes således, at de er til hinder for, at fristen begynder at løbe før datoen for meddelelsen af den pågældende byggetilladelse (»den primære tilladelse«), enten generelt eller i et tilfælde, hvor: i) projektet er blevet underkastet en undersøgelse i hvert enkelt tilfælde som omhandlet i [VVM-direktivets] artikel 4, stk. 2, litra a), [...] og/eller ii) afgørelsen i henhold til artikel 4, stk. 5, med henblik på den primære tilladelse blev truffet, efter at den sekundære tilladelse var meddelt, og samtidig med afgørelsen om den primære tilladelse, og/eller iii) proceduren til anfægtelse af gyldigheden af den sekundære tilladelse ikke indeholder nogen grund til anfægtelse af den relevante primære tilladelse med henvisning til den påståede ugyldighed af den sekundære tilladelse, og/eller iv) [sag]søgeren undlader at anmode om forlængelse af fristen for anfægtelse af den sekundære tilladelse, hvilket i henhold til national ret er en betingelse for forsinket anfægtelse, hvis der ikke findes nogen EU-regler, der fastsætter det modsatte?

- 3) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende, og såfremt det andet spørgsmål generelt besvares benægtende, indebærer [VVM-direktivet], sammenholdt med artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder [(herefter »chartret«)] og/eller princippet om vid adgang til klage og domstolsprøvelse i henhold til Århuskonventionens artikel 9, stk. 2, da, at en frist i henhold til en medlemsstats nationale ret for at anlægge et søgsmål for at gøre en ret gældende i henhold til dette direktiv med rimelighed skal kunne forudsiges, men ikke behøver at være udtrykkeligt nævnt i lovgivningen i overensstemmelse med [VVM-direktivets] artikel 11, stk. 2, [...] og/eller i praktiske oplysninger om adgang til klage og domstolsprøvelse, som stilles til rådighed for offentligheden i henhold til [VVM-direktivets] artikel 11, stk. 5, [...] og/eller endeligt fastlagt i national retspraksis, således at svaret på det andet spørgsmål ikke påvirkes af den omstændighed, at der i en medlemsstats nationale ret er fastsat en forudsigelig frist af generel karakter, som finder anvendelse på søgsmål, der henhører under offentlig ret i almindelighed, herunder anlæggelse af et søgsmål til prøvelse af en afgørelse, der er vedtaget i henhold til [habitatdirektivets] artikel 16, stk. 1, [...] og som giver bygherren tilladelse til at fravige de gældende foranstaltninger på området for beskyttelse af arter med henblik på at gennemføre projektet, selv om dette er implicit snarere end eksplicit i den pågældende nationale ret?
- 4) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende, og enten det andet spørgsmål besvares bekræftende, eller det tredje spørgsmål besvares benægtende, indebærer i [habitatdirektivets] artikel 16, stk. 1, [...] da, at en kompetent myndighed ikke kan konkludere, at der ikke findes »nogen anden brugbar løsning« på en afgørelse, der giver en bygherre tilladelse til at fravige de gældende foranstaltninger på området for beskyttelse af arter med henblik på at gennemføre et projekt som omhandlet i [VVM-direktivets] artikel 1, stk. 2, litra a), [...] medmindre den kompetente myndighed rent faktisk undersøger brugbare løsninger såsom alternativ placering eller design eller afvisning af anmodningen om fravigelse?
- 5) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende, og enten det andet spørgsmål besvares bekræftende, eller det tredje spørgsmål besvares benægtende, indebærer [habitatdirektivets] artikel 16, stk. 1, [...] da, at en kompetent myndighed ikke kan konkludere, at det er »for at beskytte vilde dyr og planter og bevare naturtyperne«[, at der udstedes] en afgørelse, der giver en bygherre tilladelse til at fravige de gældende foranstaltninger på området for beskyttelse af arter med henblik på at gennemføre et projekt som omhandlet i [VVM-direktivets] artikel 1, stk. 2, litra a), [...] medmindre en vis beskyttelse skabes af selve fravigelsen og ikke af afbødende foranstaltninger, der træffes for at reducere eller kompensere for den skade, der forårsages af de foranstaltninger, der tillades i henhold til afgørelsen om fravigelse?«

Om de præjudicielle spørgsmål

De tre første spørgsmål

- 25 Med de tre første spørgsmål, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om VVM-direktivets artikel 11, sammenholdt med Århuskonventionens artikel 9 og chartrets artikel 47, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en regel, der er fastsat i en medlemsstats lovgivning, og hvorefter et søgsmål med påstand om annullation af en tilladelse til fravigelse, der er indrømmet i henhold til habitatdirektivets artikel 16, og som er omfattet af proceduren for tilladelse til et projekt som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1,

stk. 2, litra a), skal anlægges af den berørte offentlighed inden for en frist på tre måneder regnet fra det tidspunkt, hvor den berørte offentlighed havde eller med rimelighed kunne have fået kendskab til en sådan fravigelse.

- 26 Det skal i første række bemærkes, at Domstolen har fastslået, at i det konkrete tilfælde, hvor for det første gennemførelsen af et projekt, der er underlagt den dobbelte forpligtelse til vurdering og tilladelse, som er fastsat i VVM-direktivets artikel 2, stk. 1, indebærer, at bygherren ansøger om og opnår indrømmelse af en fravigelse fra de foranstaltninger til beskyttelse af dyre- og plantearter, der er fastsat i de bestemmelser i national ret, der sikrer gennemførelsen af habitatdirektivets artikel 12 og 13, og hvor for det andet en medlemsstat overdrager beføjelsen til at meddele en sådan fravigelse til en anden myndighed end den, hvortil den overdrager beføjelsen til at give tilladelse til dette projekt, skal denne eventuelle fravigelse nødvendigvis være vedtaget, inden der gives tilladelse til det nævnte projekt. I modsat fald gives denne tilladelse nemlig på et ufuldstændigt grundlag, og den opfylder således ikke de gældende krav (jf. i denne retning dom af 24.2.2022, *Namur-Est Environnement*, C-463/20, EU:C:2022:121, præmis 52 og 59).
- 27 Domstolen har ligeledes fastslået, at den delvise vurdering, der således foretages af en anden myndighed end den, hvortil den berørte medlemsstat overdrager beføjelsen til at tillade det pågældende projekt, og den af denne myndighed vedtagne fravigelse, ikke kan foregribe for det første den samlede vurdering, som den myndighed, der har kompetence til at tillade projektet, under alle omstændigheder skal foretage, og for det andet den afgørelse, der træffes efter denne samlede vurdering. Den samlede vurdering kan nemlig foranledige den kompetente myndighed til at fastslå, at henset til det samspil eller den indbyrdes sammenhæng, der er mellem et projekts forskellige indvirkninger på miljøet, skal disse vurderes strengere eller i givet fald mindre strengt, end den ene eller den anden indvirkning tidligere er blevet det ved en isoleret betragtning (jf. i denne retning dom af 24.2.2022, *Namur-Est Environnement*, C-463/20, EU:C:2022:121, præmis 61 og 62).
- 28 Domstolen har derfor fastslået, at en afgørelse, der er vedtaget i henhold til habitatdirektivets artikel 16, stk. 1, hvorved en bygherre indrømmes en fravigelse fra de foranstaltninger, der finder anvendelse på området for beskyttelse af arter, med henblik på at gennemføre et projekt som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra a), er omfattet af proceduren for tilladelse til det pågældende projekt som omhandlet i sidstnævnte direktivs artikel 1, stk. 2, litra c), såfremt for det første gennemførelsen af det nævnte projekt ikke kan ske, uden at der er opnået en fravigelse i medfør af habitatdirektivet, og for det andet den myndighed, der har kompetence til at give tilladelse til et sådant projekt, bevarer muligheden for at vurdere indvirkningerne på miljøet deraf strengere, end dette skete i den nævnte fravigelse (dom af 24.2.2022, *Namur-Est Environnement*, C-463/20, EU:C:2022:121, præmis 66).
- 29 Det skal i anden række bemærkes, at VVM-direktivets artikel 11, stk. 1, fastsætter, at medlemsstaterne inden for rammerne af deres relevante nationale lovgivning sikrer, at medlemmerne af den berørte offentlighed, som har tilstrækkelig interesse, har adgang til ved en domstol eller et andet uafhængigt og upartisk ved lov nedsat organ at få prøvet den materielle og processuelle lovlighed af enhver afgørelse, handling eller undladelse, der er omfattet af dette direktivs bestemmelser om offentlig deltagelse. Dette direktivs artikel 11, stk. 5, bestemmer desuden, at med henblik på at gøre bestemmelserne i denne artikel mere effektive skal medlemsstaterne sikre, at praktiske oplysninger om adgang til klage- og domstolsprøvelse stilles til rådighed for offentligheden.

- 30 For det første gennemfører VVM-direktivets artikel 11, stk. 5, i den specifikke sammenhæng, hvori direktivet indgår, Århuskonventionens artikel 9, stk. 2 og 5. Denne konvention, hvis bestemmelser udgør en integrerende del af Unionens retsorden (dom af 8.3.2011, Lesoochranárske zoskupenie, C-240/09, EU:C:2011:125, præmis 30), fastsætter nemlig i artikel 9, stk. 2 og 5, at hver part i denne konvention bl.a. skal sikre dels, at medlemmer af den berørte offentlighed, som har tilstrækkelig interesse, har adgang til ved en domstol at få prøvet lovligheden af enhver afgørelse, der er omfattet af denne konventions artikel 6, dels at offentligheden med henblik på at fremme effektiviteten af bestemmelserne i artikel 9 informeres om adgangen til administrativ og retslig prøvelse.
- 31 Set i lyset af indholdet af VVM-direktivets artikel 11, stk. 1, konkretiserer denne bestemmelse ligeledes medlemsstaternes forpligtelse til at sikre en effektiv retsbeskyttelse af de rettigheder, der er tillagt ved EU-retten som omhandlet i chartrets artikel 47.
- 32 For det andet skal det påpeges, at selv om habitatdirektivet ikke indeholder en bestemmelse, der svarer til VVM-direktivets artikel 11, og som præciserer de nærmere regler for procedurerne til anfægtelse af en afgørelse om fravigelse, forholder det sig således, at når der er tale om en art, der er beskyttet af habitatdirektivet, tilkommer det den nationale domstol med henblik på at sikre en effektiv retsbeskyttelse som omhandlet i chartrets artikel 47 på de områder, der er omfattet af EU-miljølovgivningen, at fortolke national ret på en måde, der i videst muligt omfang er i overensstemmelse med de mål, der er fastsat i Århuskonventionens artikel 9, stk. 3, der fastsætter, at hver part i denne konvention skal sikre, at medlemmer af offentligheden, der opfylder eventuelle kriterier i national ret, har adgang til administrative eller retslige procedurer for at anfægte private personers og offentlige myndigheders handlinger og undladelser, der er i strid med de bestemmelser i national ret, der vedrører miljøet (jf. i denne retning dom af 8.3.2011, Lesoochranárske zoskupenie, C-240/09, EU:C:2011:125, præmis 50, og af 8.11.2022, Deutsche Umwelthilfe (Typegodkendelse af motorkøretøjer), C-873/19, EU:C:2022:857, præmis 66).
- 33 Det følger heraf, at i det specifikke tilfælde, der er omhandlet i denne doms præmis 26-28, skal den afgørelse om fravigelse, der er vedtaget i henhold til habitatdirektivets artikel 16, stk. 1, og afgørelsen om tilladelse som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), kunne anfægtes, idet den første af disse afgørelser skal kunne anfægtes i henhold til Århuskonventionens artikel 9, stk. 3, og den anden i henhold til VVM-direktivets artikel 11, stk. 1.
- 34 Denne forpligtelse til at sikre muligheden for at anfægte de nævnte afgørelser indebærer dog ikke, at de disse afgørelser skal anfægtes samlet, eller at hver enkelt afgørelse skal anfægtes særskilt.
- 35 For det tredje bemærkes, at hverken VVM-direktivet eller andre EU-retlige bestemmelser præciserer de nærmere regler for retten til at anfægte en afgørelse om fravigelse, der er vedtaget i henhold til habitatdirektivets artikel 16, stk. 1, eller en afgørelse om tilladelse som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c). Navnlig fastsætter EU-retten hverken en frist for anfægtelse, eller et begyndelsestidspunkt for en sådan frist.
- 36 I det konkrete tilfælde, der er omhandlet i denne doms præmis 26-28, kræver EU-retten dermed ikke, at de nævnte afgørelser skal behandles som én enkelt afgørelse, for at de kan anfægtes, med én samlet frist med henblik herpå.

- 37 EU-retten kræver heller ikke, at når der indrømmes en fravigelse i henhold til habitatdirektivets artikel 16, som er omfattet af proceduren for tilladelse af et projekt som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), begynder fristen for at anfægte denne fravigelse først at løbe fra vedtagelsen eller offentliggørelsen af en sådan tilladelse.
- 38 Det følger imidlertid af fast retspraksis, at det, når der ikke findes EU-retlige bestemmelser på området, tilkommer hver enkelt medlemsstat i dens interne retsorden at udpege de kompetente retter og fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som EU-retten medfører for borgerne, men disse regler må dog ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må heller ikke i praksis gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (dom af 15.6.2023, *Eco Advocacy*, C-721/21, EU:C:2023:477, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).
- 39 Hvad i første række angår effektivitetsprincippet synes en frist på tre måneder for anlæggelse af et søgsmål regnet fra datoen for vedtagelsen af en afgørelse om fravigelse i henhold til habitatdirektivets artikel 16, eller i givet fald regnet fra det tidspunkt, hvor sagsøgeren havde eller med rimelighed kunne have fået kendskab til denne vedtagelse, ikke i praksis at gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden.
- 40 For det første synes den omstændighed, at en sådan søgsmålsfrist principielt løber, inden tilladelsesproceduren som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), er afsluttet, nemlig ikke at være af en sådan art, at den fratager de søgsmål, der således anlægges, deres effektivitet.
- 41 Dels er denne omstændighed ikke til hinder for, at foreneligheden af en afgørelse om fravigelse, der er vedtaget i henhold til habitatdirektivets artikel 16, stk. 1, i forhold til samtlige de krav, som vedtagelsen heraf er underlagt i medfør af denne bestemmelse, kan anfægtes af den berørte offentlighed og kontrolleres af den kompetente domstol.
- 42 Dels forholder det sig således, at selv om denne omstændighed ganske vist bevirker, at en sådan fravigelse bliver endelig ved udløbet af fristen for anfægtelse, er samme omstændighed ikke til hinder for, at tilladelsen til projektet som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), kan anfægtes af den berørte offentlighed og kontrolleres af en domstol på en effektiv måde, navnlig henset til det eventuelt eksisterende samspil mellem et projekts forskellige indvirkninger på miljøet som omhandlet i denne doms præmis 29.
- 43 En isoleret anfægtelse af en afgørelse om fravigelse, inden tilladelsesproceduren er afsluttet, kan ganske vist kræve en vis koordinering imellem de kompetente administrative og retslige myndigheder med henblik på at sikre dels, at den myndighed, der har beføjelse til at tillade et projekt som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra a), tager behørigt hensyn til de delvurderinger, der allerede har været genstand for en retslig prøvelse, dels at afgørelsen om tilladelse som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), kan gøres til genstand for en domstolsprøvelse. Denne omstændighed indebærer imidlertid ikke i sig selv, at effektivitetsprincippet er tilsidesat, da både foreneligheden af afgørelsen om fravigelse i henhold til habitatdirektivets artikel 16 og afgørelsen om tilladelse som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), henset til samtlige EU-retlige bestemmelser, kan anfægtes af den berørte offentlighed og efterprøves af den kompetente domstol under hensyntagen til chartrets artikel 47.

- 44 For det andet skal det bemærkes, at Domstolen har anerkendt, at det er foreneligt med effektivitetsprincippet, at der af retssikkerhedshensyn fastsættes rimelige, præklusive søgsmålsfrister til beskyttelse af både den berørte og den pågældende myndighed, selv om udløbet af disse frister i sagens natur medfører en hel eller delvis afvisning af sagen (dom af 7.11.2019, Flausch m.fl., C-280/18, EU:C:2019:928, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis).
- 45 Ud over at en søgsmålsfrist på tre måneder regnet fra det tidspunkt, hvor en person har eller med rimelighed kunne have fået kendskab til en retsakt, forekommer tilstrækkelig til, at den pågældende person kan forberede sit søgsmål, finder Domstolen ikke, at den omstændighed, at der fastsættes søgsmålsfrister, der først begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor den berørte person får kendskab til vedtagelsen af den pågældende afgørelse eller i det mindste burde have fået kendskab hertil, udgør en uforholdsmæssig hindring (jf. i denne retning dom af 7.11.2019, Flausch m.fl., C-280/18, EU:C:2019:928, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis).
- 46 For at denne søgsmålsfrist kan begynde at løbe, er det imidlertid vigtigt, at dette kendskab eller dette mulige kendskab ikke kun vedrører afgørelsens konklusion, men også grundene til den pågældende afgørelse. Et sådant kendskab er nemlig en forudsætning for at sikre, at adgangen til retsmidler er effektiv.
- 47 For at effektivitetsprincippet kan overholdes, er det i øvrigt ligeledes vigtigt, at sagsøgerne i hovedsagen i den særlige situation, der er nævnt i denne doms præmis 26-28, med rimelighed kunne forudse de retsmidler og frister, der finder anvendelse på de pågældende.
- 48 I betragtning af at Århuskonventionens artikel 9, stk. 5, bestemmer, at med henblik på at fremme effektiviteten af bestemmelserne i artikel 9, herunder stk. 3, skal hver part i denne konvention sikre, at offentligheden informeres om adgangen til administrativ og retslig prøvelse – hvilke krav i øvrigt er gennemført i VVM-direktivets artikel 11, stk. 5, i den specifikke sammenhæng, som VVM-direktivet indgår i – skal det bemærkes, at navnlig i det tilfælde, der er omhandlet i nærværende doms præmis 28-30, skal denne oplysning præcisere, at et søgsmål til prøvelse af en afgørelse om fravigelse som omhandlet i habitatdirektivets artikel 16 skal anlægges inden for en frist på tre måneder regnet fra det tidspunkt, hvor sagsøgeren med rimelighed har kunnet få kendskab til vedtagelsen af den pågældende afgørelse.
- 49 Den omstændighed, at offentligheden ikke har fået en sådan oplysning, er imidlertid ikke i sig selv tilstrækkelig til at fastslå, at effektivitetsprincippet er blevet tilsidesat. Som det fremgår af ordlyden af Århuskonventionens artikel 9, stk. 5, hvilket i øvrigt bekræftes af ordlyden af VVM-direktivets artikel 11, stk. 5, har denne oplysning alene til formål at øge effektiviteten af bestemmelserne i artikel 9.
- 50 I det foreliggende tilfælde er det ubestridt, at en søgsmålsfrist på tre måneder regnet fra det tidspunkt, hvor sagsøgeren med rimelighed kunne have fået kendskab til vedtagelsen af den nævnte afgørelse – dvs. en lovgivningsmæssig retsakt, hvis offentliggørelse sikrer, at offentligheden har kunnet få kendskab til denne frist – svarer til den søgsmålsfrist, der er fastsat i RSC.
- 51 Da medlemsstaterne imidlertid i det særlige tilfælde, der er omhandlet i denne doms præmis 28-30, kan fastsætte, at søgsmål til prøvelse af en afgørelse om fravigelse, der er vedtaget i henhold til habitatdirektivets artikel 16, stk. 1, skal anlægges inden for en frist på tre måneder regnet fra afgørelsens vedtagelse, eller at søgsmål skal anlægges efter vedtagelsen af afgørelsen om tilladelse som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra c), skal den forelæggende ret

vurdere, om sagsøgerne i hovedsagen, henset til samtlige omstændigheder i den foreliggende sag, med rimelighed kunne vide, at de senest på det tidspunkt, hvor de havde kunnet få kendskab til den afgørelse om fravigelse, der er vedtaget i henhold til habitatdirektivets artikel 16, stk. 1, kunne anlægge sag til prøvelse af denne afgørelse inden for en frist på tre måneder regnet fra dens vedtagelse eller fra det tidspunkt, hvor de fik kendskab til denne afgørelse.

- 52 Hvad i anden række angår ækvivalensprincippet fremgår det ikke af de sagsakter, som Domstolen råder over, at der i irsk ret findes en bestemmelse, der fastsætter en frist, der er gunstigere end den frist, der er omhandlet i RSC's Order 84, rule 21.
- 53 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første til det tredje spørgsmål besvares med, at VVM-direktivets artikel 11, sammenholdt med Århuskonventionens artikel 9 og chartrets artikel 47, skal fortolkes således, at denne bestemmelse ikke er til hinder for en regel, der er fastsat i en medlemsstats lovgivning, og hvorefter et søgsmål med påstand om annullation af en tilladelse til fravigelse, der er indrømmet i henhold til habitatdirektivets artikel 16, og som er omfattet af proceduren for tilladelse til et projekt som omhandlet i VVM-direktivets artikel 1, stk. 2, litra a), skal anlægges af den berørte offentlighed inden for en frist på tre måneder regnet fra det tidspunkt, hvor den berørte offentlighed havde eller med rimelighed kunne have fået kendskab til en sådan fravigelse, idet denne regel ikke må være mindre gunstig end dem, der vedrører tilsvarende søgsmål af national karakter (ækvivalensprincippet), og heller ikke i praksis må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (effektivitetsprincippet).

Det fjerde og det femte spørgsmål

- 54 I betragtning af svarene på de tre første spørgsmål er det ufornuddent at besvare det fjerde og det femte spørgsmål.

Sagsomkostninger

- 55 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

Artikel 11 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet, som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/52/EU af 16. april 2014, sammenholdt med artikel 9 i konventionen om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet, undertegnet i Århus den 25. juni 1998 og godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2005/370/EF af 17. februar 2005, og artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder,

skal fortolkes således, at

denne bestemmelse ikke er til hinder for en regel, der er fastsat i en medlemsstats lovgivning, og hvorefter et søgsmål med påstand om annullation af en tilladelse til fravigelse, der er indrømmet i henhold til artikel 16 i Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter, og som er omfattet af proceduren for tilladelse til et projekt som omhandlet i artikel 1, stk. 2, litra a), i direktiv 2011/92, skal anlægges af den berørte offentlighed inden for en frist på tre måneder regnet fra det tidspunkt, hvor den berørte offentlighed havde eller med rimelighed kunne have fået kendskab til en sådan fravigelse, idet denne regel ikke må være mindre gunstig end dem, der vedrører tilsvarende søgsmål af national karakter (ækvivalensprincippet), og heller ikke i praksis må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (effektivitetsprincippet).

Underskrifter